

FLASHBACK

Eski Defterler

CEVAT BOYER

ESKİ BİR SİNEMA
ADAMININ PORTRESİ

GÖKHAN AKÇURA

Kırk yıldan fazla

Türk Sineması'na

30 hizmet vermiş,

İstanbul'dan İzmir'e

onlarca sinemada

yöneticilik yapmış,

lafını hiç kimseden

-İsmet İnönü'den bile-

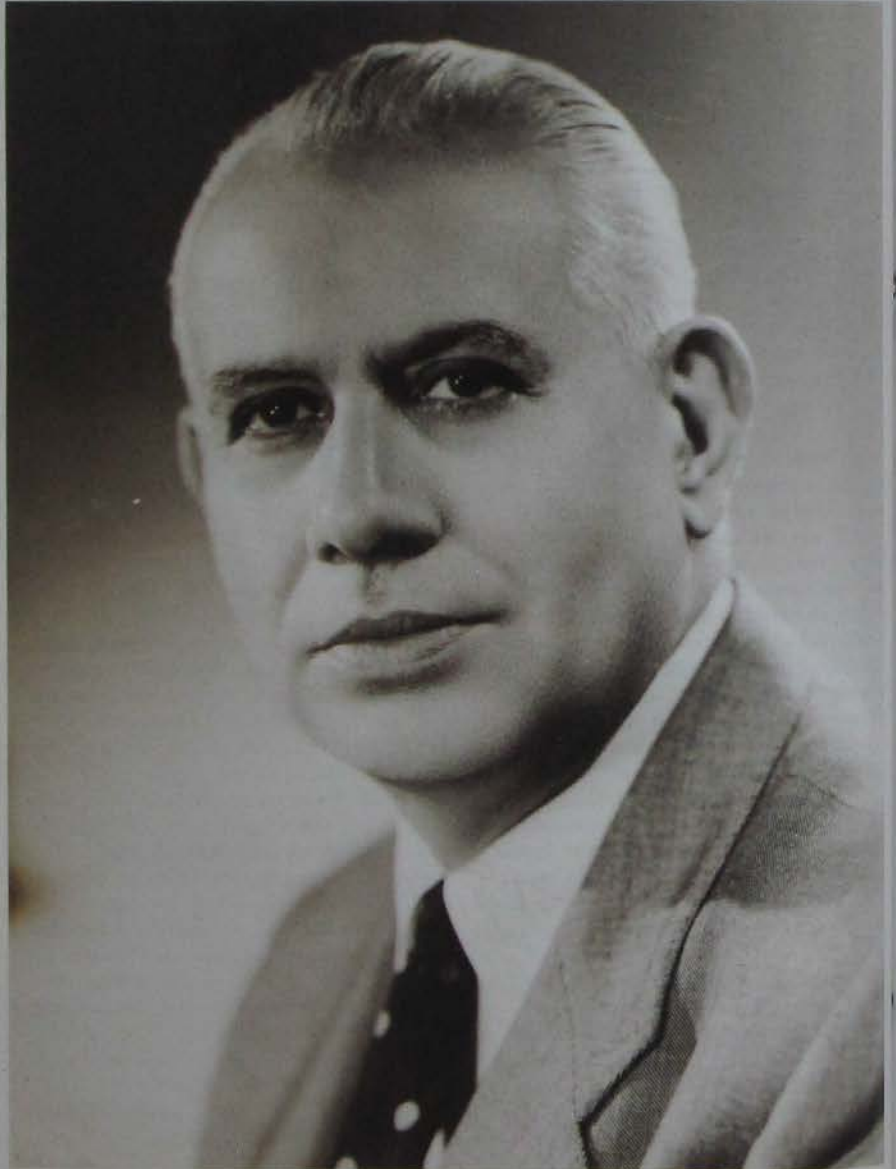
esirgemeyen, şık bir

İstanbul beyefendisi,

iyi bir konuşmacı,

ateşli bir kişilikti

Cevat Boyer...

Cevat Boyer'in son döneminde çekilmiş bir fotoğrafı.

Geçtiğimiz aylarda Hürriyet gazetesinde bir dizim yayınlandı. "Aile Boyu Sinema" başlığını taşıyan bu yazı dizisinde, sinemamızın tarihine imza atan işletmeciler ve yapımcı aileleri tanıtmaya çalıştım. Bu çalışma sırasında karşıma sık sık çıkan bir isim de Cevat Boyer oldu. Boyer'in sinema ile ilişkisi kişisel düzeyde kaldığından, yazı dizisi sırasında, hakkındaki ayrıntılı bir araştırma yapmam gerekti. Ama gerek Cemali ailesiyle, gerekse Özen Filmin kurucuları olan Sirman-Pekin aileleriyle uzun yıllar süren ilişkileri, Cevat Boyer'i tanıma isteğimi arttıran olgular oldu. Kendisini tanıyan ve bilgi verebilecek kişiler sınırlıydı. Osman Seden ve Hürtem Erman bunların başında geliyordu. Akılları Erdem Talu da bildikleri ve elindeki fotoğraflarla bana yardımcı oldu. Daha önce gazeteler ve dergilerde karşıma çıkan haberleri de bir araya getirince, Cevat Boyer'in ayrıntılı olmasa bir fikir verebilecek düzeyde bir portresini çizebileceğimi gördüm.

Kırk yıllık meslek hayatı

Cevat Boyer 1954 yılında, "altmışinci yaş ve kırkinci meslek hayatı" yıldönümünde bir mesleğe veda toplantısı düzenledi. Bu toplantıya katılanlara kendi eliyle hazırladığı bir davetiye-broşür dağıtırdı. Yazıma ek olarak verdiğimiz bu davetiye içinde, Boyer, meslek yaşamıyla ilgili kısa ama kesin tarihli bilgiler vermektedir. Bunlara dayanarak 1894 doğumlu olan A.Cevat Aziz Boyer'in, henüz yirmi yaşında bir mektebi hukuk talebesi iken Şehzadebaşı'nda "Imperial" sinemasını açarak mesleğe girdiğini söyleyebiliyoruz. Bu sinema bir yıl sonra adını değiştirerek, yine Cevat Boyer'in yönetiminde "Millî Sinema" olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Cumhuriyet gazetesinin 29 Ekim 1933 tarihli nüshasında Fikret Adil'in kaleme aldığı sandığım imzasız ve "10 Yılın Sinema Tarihi" başlıklı yazıda da, Millî Sinema'nın Cumhuriyetten önceki işletmecileri olarak Cevat ve Murat beylerden söz eder.

Cevat Boyer'in Millî Sinema'da Kadri Cemali ile ortaklık kurmadan evvel bir de Kuşdili Sineması deneyimi olduğunu Cemil Filmer'in "Hatıralar"ından öğreniyoruz:

"...Kadıköy'ünde Kâmil Bey isminde bir zat Kuşdili Sineması'nı (sonradan Tramvay deposu oldu) yaptırmıştı. On emekli zat bir araya gelerek bir şirket kurmuş ve bu sinemayı kiralamışlar. Sinemaya müdür olarak da Cevat beyi getirmişlerdi. Cevat bey girişken bir adamdı ama sinemanın nazariyesini bilir, teknik tarafından anlamazdı. Sonraları Şehzadebaşı'nda Ferah Tiyatrosu'nun karşısında Kadri Cemali bey ile Millî Sinemayı açtılar, Aynalı Sinemayı üç yüz kişilik yaparak Şik Sineması'nı kurdular. Cevat bey daha sonra İstanbul'un ünlü kumaş tüccarlarından Papayanapulos'un Beyoğlu'nda sonradan İpek Sineması olan ünlü Opera Sineması'nın müdürü oldu. Kuşdili

İzmir'de Tayyare Sinemasının önünde bir anı fotoğrafı. En üst solda THK'nun kontrolörü Mustafa Esmer, onun yanında personel Kemal, en sağda sinemanın makinisti Nevzat Pesen ve önünde kızı. Alt sırada soldan sinema müdürü Hilmi Tüzün, Cevat Boyer'in vekili (ve eniştesi) Necati Uncu ve onun torunu Çiğdem Talu.

Sineması sermaye olarak çok para konulmasına rağmen altı ay hiç iş yapmamıştı."

Kadri Cemali'yle uzun sürmeyen iş ortaklığı

Cevat Boyer'in davetiye-broşüründe, iş yaşamının üçüncü adımı olarak "1921'de merhum Kadri Cemali ile yine Şehzadebaşı'nda yeniden "Millî sinemayı" açışını gösterir. Kadri Cemali ile bu beraberlikleri üstüste yeni girişimlerle sürer.

1921 yılında Beyoğlu'nda, halen Etilbank binasının bulunduğu yerde Vedat Tek'in mimarı olduğu Etilbank [Yıldız] Sineması inşa edilir. 560 kişilik bu sinemanın sahibi Kadri Cemali'dir. Cevat Boyer'le Kadri bey, sinemanın işletmesinde ortak olarak görev almaktadırlar. Yine aynı dönemde Alkazar, Elhamra ve Şik sinemalarının işletmesini Kadri Cemali ve Cevat Boyer birlikte yaparlar. Boyer, sözkonusu davetiye-broşüründe Şik Sineması'nın açılış tarihini 1925 olarak gösterir.

Cemali ailesiyle, ayrıntılarını bilmediğimiz ama para yüzünden çıktığını sandığımız uzlaşmazlık sonucu Cevat Boyer kısa bir dönem İzmir'de sinemacılık yapar. Bu dönemin İzmir sinemaları ve Cevat Bo-

yer'in buradaki çalışmaları hakkında bazı bilgileri yukarıda söz ettiğimiz "10 Yılın sinema tarihi" (Cumhuriyet 29.10.1933) adlı yazıda bulabiliyoruz:

"Memleketimizin en güzel limanlarından biri olan İzmir'de Umumi Harpten evvel ve Balkan Harbi iptidalarında 'Millî Kütüphane' idaresinde Beyler Sokağında ki 'Millî Sinema' Türkler tarafından idare edilmekte idi.

İzmir ve mülhakatındaki diğer 40'tan fazla sinema ecneblerin ve Rumların elinde idi. Bu güzel şehrimizin tekrar ana vatanına kavuşmasını müteakip oraya ilk giden sinemacılar, Umumi harpte Merkez Kumandanlığı sinema bölümünde zabıt olarak çalışan Cemil Şükrü [Filmer] ve kardeşi Tevfik beylerdir ki İkiçeşmelik'teki 'Ankara' sinemasını açmışlardır. Bundan sonra Sait beyin Irgatpazarı'nda tesis ettiği sinema küşat edilmiş ve Rihtımböyü'ndeki Mösyö Jülyen ve Piyer Döpollo taraflarından 'Palas' ve 'Sakarya' sinemaları tesis olunmuştur.

İzmir ve mülhakatındaki sinemaların tekrar faaliyete geçebilmeleri için maddi yardıma muhtaç oldukları görülünce bu mühim boşluğu doldurmak üzere 'Şik' ve

BOYER A. CEVAT AZIZ

Y a ş ı 1894 - 1954

Meslekte 1914 - 1954

ALTMİŞİNCİ YAŞ
KIRKINCI MESLEK HAYATI

HATIRASI

*Çok Hürmetli Hocam,
merhum Mustafa Kemal
M. Kemal Saden'in maraflu
Hüsnü'nün eşi old.
Seyhan Prodanı Sakin
Seyhan'ın eşi Osman Saden
İSTANBUL
Tahsin Saden
4/7/1954*

1914'te mektebi hukuk talebesi iken Şehzade başında (IMPERIAL) sinemasını açarak mesleğe girerken.

1921'de merhum Kadri Cemali ile yine Şehzade başında yeniden (MILLI) sinemasını açarken.

'Milli' sinema müessislerinden Cevat Bey İzmir'e gelerek "Milli Sinema" film idaresini kurmuş ve onun vücudu getirdiği tertibat, gösterdiği teşhilat sayesinde İzmir şehri içindeki Türklerin mali olan sinemalar yabancı ellerde bulunan sinemalara rekabet edebilmek imkanına mazhar olmuşlardır. İzmir, Aydın, Balıkesir havali-sindeki 30 sinemanın tekrar faaliyete başlamaları da gene ancak bu şekilde temin olunabilmiştir.

Cevat beyin Opera sineması müdürlüğüne intihabı üzerine oradaki gençler kendisinin yokluğunu hissettirmemek için daha fazla gayret göstermişler, Rihtimbo-yundaki bütün sinemaları ellerine geçirmişlerdir. Bugün İzmir'de başta Elhamra sineması olmak üzere çok güzel sinema binaları mevcuttur."

Opera Sinemasının müdürü Cevat bey

Cevat Boyer, Kadri Cemali'den sonra, bugünkü Özen Film'in kurucuları olan Sirman ve Pekin aileleri ile yeni bir işbirliğine girer. Gerek Cemali ile, gerekse Sirman-Pekin ailesiyle kurduğu bu iş ilişkilerinde, Boyer'in emeğini ortaya koyarak film müdürlük yaptığını ve ortaklıklardaki payının büyük olmadığını sanıyorum. 1924 yılında Beyoğlu'nda açılan Opera (sonra İpek) sinemasında Cevat Boyer 1926'da "ortak ve direktör" olarak çalışmaya başlar. O zamanlar küçük bir çocuk olan Neşet Sirman: "İlk müdürümüz Mazhar beydi. Birkaç yıl müdürlük yaptıktan sonra film almak için gittiği Avrupa'dan dönerken öldü. Sonraki müdür Cevat Boyer'dir. Müdür Muavini ise Cemil beydi," diyerek bu bilgiyi doğruluyor.

1928 yılında Cevat Boyer, savcı muavinerine parasız loca vermediği için tartış

tır ve sonuçta mahkemelik olurlar. Cevat Bey tutuklanır. Dava basında geniş yankı yapar. Cevat Boyer'in daha önce İzmir'de yaptığı çalışmalar nedeniyle bu kentin insanları tarafından unutulmadığını, "Loca Hadisesi"nin İzmir basınına yansiyiş biçiminde de görebiliriz:

"Loca Hadisesi ve İzmir:

Müddeiumumi (savcı) muavinlerine loca vermeyen Opera Sineması müdürü Cevat beyin tevkihi hadisesi İzmir'de hayret ve alaka ile takip edildi. İzmir gazetelerine hergün gelen telgraflar hadisenin ve sonra davanın safahatını günü gününe bildirdi. Şehirimizde müntezir "Yeni Asır" gazetesi bidayeten(başlangıçta) "Opera Sineması müdürü Cevat Bey kimdir" serlevhali bir makale neşretti. Bunda Cevat Beyin milli sinemacılığımızın pişvası(ünüsü) olduğunu kaydettikten sonra hadiseye derin bir alaka gösterdi ve bu hadiseye ait aynı gazetede bir kaç makale daha çıktı. Cevat bey İzmir'in tanıdığı bir şahsiyet olmasından ziyade loca davası adli bir hadise olarak ehemmiyet kespetti. İzmir mahkemesinin kararı ile Cevat beyin tahliyesi Cumhuriyet adliyesinin mühim bir zaferi olarak alkışlandı. Efkarı umumiye davanın neticesine ve mahkemenin vereceği karar nihaye itimatla intizar ediyor."

(Türk Sineması Mecmuası, 1 Mayıs 1928, Aylık nüshayı fevkaladesi, Sene 2, Sayı 5, İzmir Muhabirimizin mektupları).

Olayın sonucu ise 20 Temmuz tarihli gazetelerde şöyle yer alıyordu:

"Savcı yardımcısı Baha, Mithat ve Nahuhi beyler Opera Sineması Müdürü Cevat beye hakaret ettikleri gerekçesiyle birer ay hapse mahkum edildiler."

Cevat Boyer'in Sirman-Pekin ailesiyle ortaklığı 1936 yılında Taksim Sineması-

nın (şimdiki Venüs Tiyatrosu) işletmeciliği ile sürer. Birlikte Sinema İşletme Türk Limited Şirketi'ni kurarlar. Erden Talu, bu sinemada Abdülvahap, Ümmü Gülsüm gibi oyuncuların rol aldığı Mısır filmlerinin oynatıldığını ve çok iyi iş yapıklarını hatırlıyor.

Cevat Boyer, 1930'lı yılların sonlarında İzmir Tayyare Sineması'nın işletmesini devralır. Mal sahibi olan Türk Hava Kurumu'ndan sinemayı kendi adına kiralar. Başına ise eniştesi Necati Uncu'yu geçirir. İlginç bir nokta da bu sinemanın makinistinin sonraki yılların ünlü yönetmeni Nevzat Pesen oluşudur.

İyi bir konuşmacı, ateşli bir kişilik

Cevat Boyer'i insan olarak tanımak istediğimizde, karşımıza çıkan en önemli özellikleri heyecanlı ve ateşli oluşu ile lafını kimseden sakınmamasıdır. Metin Filmet bu konuda: "Biraz patavatsız bir insandı. Babam ve başka sinemacılar birlikte İsmet İnönü'ye gitmişler. Sinemacılığın içine düştüğü durumdan yakınmışlar. İsmet İnönü "Ne olacak, siz batarsınız, başkaları çıkar" deyince, Cevat Boyer dayanamamış. Biz batarsak, siz de batarsınız," gibi bir şeyler söylemiş. İnönü öfkeden köpürmüştü."

Hürrem Erman da aynı tür anılara sahip:

"Eski Artistik (şimdi Rüya) sineması ile Arditi'nin Fransız Tiyatrosu (şimdi Ses Tiyatrosu) arasında, iki tarafa da kapısı olan bir koridor vardı. Biz sinemacılar bir ara, rüsumun inmesi ve filmciliğe birtakım imtiyazlar tanınması için burada bir toplantı yapmıştık. Sinemalarda filmletin kaçak dolaşmasını önlenmeye çalışıyorduk. Aramızda müfettişler tesbit edip bunları Anadolu'da dolaştırıyorduk. Toplantı-

*Beni unutmak istemeyen
sevgili dost ve meslekdaşlara
naciz bir armağan*

le v
1) n.
e Beyoğlu'nda ŞİK sinemasını

1926'da Beyoğlu'nda (ESKİ OPERA)
şimdiki IPEK sinemasına ortak ve direktör
olduğum zaman.

da bir boykot da yapalım diye düşündük. Sinemaları kapayalım bir süre dedik. Rahmetli İhsan İpekçi hemen atıldı, "Ödeyecek çok bonumuz var, biz imkanı yok sinema kapayamayız, dedi. Bunu duyan Cevat (Boyer) bey ayağa kalktı, "İki gün sinemayı kapayamayacak kadar kötü haldeyseniz, filmcilik yapmaya ne diye kalkışıyorsunuz Allah aşkına!" diye gürlüdü.

Bir başka sefer yine sinemacıların dertlerini anlatmak için Ankara'ya gidiyoruz.

Bakanla görüşeceğiz. Sözcümüz Cevat Boyer bey. Ben Cevat beye, çok üstlerine gitmeyelim, aksi bir sonuç çıkmazın sonra, dedim. Cevat bey de biliyordu, bazen kontrolünü kaybedip çok ileri gittiğini. Bana baktı: "Çok ileri gidersem ceketimin eteğini çekersin," dedi. Görüşmeye gittik, konuşma hararetlendi. Cevat bey, bir öfkeli konuşmaya başladı ki, nerdeyse hükümeti devireceğiz. Ben baktım ki iş kötüye gidiyor, ceketinin eteğini çekmeye başladım. Döndü bana, durup baktı ve bağırarak, "Ne ceketimi çekiyorsun be!" dedi. Ben kıpkırmızı olup kaldım. O hiç bir şey olmamış gibi devam etti!"

Şık bir Beyoğlu beyefendisi

Onu tanıyanların tümü giyim kuşamına çok dikkat ettiği üzerinde duruyorlar. İpek gömlekleri dikkati çekermiş. Çevresinde sayılan, sevilen, etkili bir kişiliği varmış.

Öğle yemeklerini mutlaka Beyoğlu'ndaki Abdullah Efendi Lokantası'nda yermiş. Lokantanın sahibi Hikmet bey de en iyi arkadaşlarındanmış. Hürrem Erman, zaman zaman Cevat beyin kendisi ve Kaptan Zeki, Osman Sirman ile Vahap Arzuyan'dan oluşan arkadaş gruplarını buraya davet ettiğini, bu sayede kendilerine iyi bir ziyafet çektiklerini gülerek

hatırlıyor.

Cevat Boyer iyi Fransızca bilir ve konuşmuş. Her yıl yeni filmleri görmek için mutlaka bir Avrupa seyahati yapmış. "Gezerdi tozardı. Yani tam bir hayat adamıydı, yaşamayı çok sevdi. Özelliklerinden biri de yolda giderken hep kendi kendine konuşup projeler yapmasıydı. Ne konuşacaksa onun talimini yapardı. Gayet natuktu. Yani güzel konuşurdu," diyor Hürrem Erman ve şu ilginç anısını aktarıyor:

"Cevat Beyin Osman Sirman'la Taksim Sineması'nda ortaklığı vardı. Hüseyin Peyda'nın "Kanlı Feryat" filmini Taksim'e girmek istiyoruz. Bunun yolu Cevat Boyer'e filmi beğendirmekten geçiyor. Ben ve Hüseyin Peyda sinemaya gittik. Cevat bey soruyor: "Yönetmen kim?" Atif Yılmaz diyoruz. "Peki yapımcı kim?" Peyda hemen "Ben," diye cevap veriyor. Kim oynuyor, diye soruyor Cevat Bey... Hüseyin Peyda yine ben diyor. Peki şarkıları kim söylüyor sorusuna Peyda yine atılıp ben diyince, "Cevat bey dayanamıyor artık:" Kardeşim geç kendi başına seyret o zaman filmini!"

Cevat Boyer'in yeğenin oğlu mimar Erdem Talu'dan, ailenin geçmişi öğrenmek istiyoruz. Onun verdiği bilgilere göre Cevat bey İstanbul'da bir aileye mensup. 2. Abdülhamit döneminde ordu mensubu olan Hüseyin Paşa'nın torunu. Babası Abdullah bey. İki öz kardeşi dışında bir üvey ablası ile bir de üvey ağabeyi var. Hüseyin Paşa'nın konağı Küçük Bebek'te, şimdi İbrikar Sokağı dediğimiz yerdeymiş. Arzının etrafı bağlık, bahçelik. Talu, bu ahşap köşkü 1933-34 yıllarından hatırlıyor. Cevat Boyer o yıllar bu köşkü yıktırıp, yerine o dönemin mimarisine uygun olarak, mimar Hikmet beye (Koyuncuoğlu) çok güzel iki köşk yaptırtıyor. Köşkler 1960'lı

yıllarda satılıyor. Bugün biri yıkılmış, diğeri ise ayakta.

Hiç evlenmeyen Cevat Boyer, sinema işletmeciliğinden iyi para kazanmış. Erdem Talu'nun anlattığına göre "zaman zaman sinema krizlerine bağlı olarak para bakımından sıkıntılı olduğu dönemler oldu. Buna rağmen müreffeh bir yaşam sürdü." Talu'nun anıları şöyle devam ediyor:

"Cevat Bey, çok sert karakterliydi. Ondan hepimizin ödümü patlardı. Çok zevk sahibiydi. Bebek'teki köşkeri bunun gösterir. Burada "Akasya Palas" filmi çekilmişti. Bu evde verdiği yemekler çok itinalıydı. Emirgan'da Çınaraltı'nda oturmayı, buradaki arkadaşlarıyla sohbet etmeyi sevdi. Müslümanlığı vardı. Ülseri olduğu halde, son yıllarına kadar Ramazan'da oruç tuttu. Son dönemlerinde, film ithalatçılığı yaptığı Boyer Film adlı bir firma kurmuştu."

Cevat Boyer 1958 yılında mide hastalığından vefat etti. Avrupa'da artan rahatsızlığı, Türkiye'de geçirdiği ameliyatla daha da kötüleşti ve Boyer kısa sürede öldü. Tayyare Sineması, vefatından sonra bir yıl da kızkardeşi hesabına işletildi. Sonra THK burayı Akgermanlar'a satınca sinema boşaltıldı. Taksim Sineması da Cevat Boyer'in ölümünden kısa bir süre sonra, sahipleri Aker'lerin açtığı tahliye davası sonucu "Sinema İşletme Türk Limited Şirketi"nin elinden alındı.

Cevat Boyer'in yaşam öyküsü hakkında toplayabildiğim bilgilerin tümü bu. Birkaç sayfaya sığan bir öykü bu. Kırk yıldan fazla Türk sinemasına hizmet vermiş, İstanbul'dan İzmir'e onlarca sinemada yöneticilik yapmış, ateşli bir İstanbul beyefendisinden bizlere kalan sadece bu bir avuç anı. Zaten insan hayatı dediğin kaç satır süren bir ömürdür ki...